

Eva Melldahl

**SVENSK HEMSLÖJD
ELLER
HEMSLÖJD I SVERIGE**

**SVENSK HEMSLÖJD
ELLER
HEMSLÖJD I SVERIGE**

Nämnden för hemslöjdsfrågor är en statlig myndighet under Kulturdepartementet med målet att öka intresset för och kunskapen om hemslöjd i hela landet. Nämnden samordnar konsulentverksamheten, som bedrivs i varje län genom en hemslöjdskonsulent för den hårda och en för den textila slöjden samt genom fem rikskonsulenter inom olika specialområden.

© 2003 Eva Melldahl och Nämnden för hemslöjdsfrågor
ISBN 91-973020-3-1

Omslag och grafisk form Eva Kvarnström
Tryck Sahlanders Grafiska AB 2004

Innehåll

- 4 Inledning

- 6 **Svensk Hemslöjd**
- 6 Kulturarv i nationens tjänst
- 7 Hemslöjdens organisation
- 7 Länshemslöjdskonsulentens yrkesroll
- 8 Hemslöjdsbegreppet i internationell belysning

- 9 **Hemslöjdens karaktär**
- 9 Det estetiska perspektivet
- 10 Kulturarvsperspektivet
- 12 Näringsperspektivet
- 13 Det sociala perspektivet

- 14 **Hemslöjd i Sverige**
- 14 Det mångkulturella Sverige
- 15 Nya målgrupper
- 15 Kulturmöten
- 16 Slöjdens arenor
- 19 Samarbete

- 22 **Slutkommentar**

- 25 Lästips
- 24 Noter
- 26 Institutioner och organisationer

Inledning

4 internationaliseringens och globaliseringens spår och med en ökad invandring har Sverige utvecklats till ett land med stor kulturell mångfald. Ungefär var femte invånare är antingen född utomlands eller har minst en förälder som är det. I dagens samhälle känner därför många svenskar i högre grad än tidigare samhörighet med flera kulturmönster. De kulturpolitiska målen ”att främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet” och ”att skapa delaktighet för alla i kulturlivet” blir därför allt angelägnare. För att undersöka hur det mångkulturella perspektivet kan bli en del av och genomsyra det dagliga hemslöjdsarbetet och hur hemslöjden kan arbeta internationellt, initierade Nämnden för hemslöjdsfrågor projektet *All världens slöjd*.

Resultatet från projektet rapporteras nu i form av en idéskrift som kan användas i det framtida arbetet av hemslöjdskonsulenter och hemslöjdsföreningarnas medlemmar ute i länen. För att skriften också ska kunna läsas av andra, som inte är insatta i hemslöjdsrörelsen, beskrivs kort hemslöjdens historik och arbetssätt. Det etniska perspektivet har stått i fokus för projektet vilket återspeglas i rapporten. Social jämlikhet och jämställdhet mellan kvinnor och män är andra minst lika viktiga perspektiv för att nå målet att kulturlivet ska komma alla till del.

I rapporten diskuteras olika vedertagna begrepp inom hemslöjden, förhållandet mellan det lokala och globala perspektivet, hemslöjdens nuvarande arbetssätt och mötet med nya målgrupper. Rapporten ger en översiktsbild över hinder och möjligheter på en idémässig och organisatorisk nivå. Eftersom projektet omfattar både ett internatio-

nellt och nationellt arbetssätt speglas det också i rapporten. Några exempel från olika utställningar och andra arrangemang får konkretisera diskussionen i texten.

Vid möten mellan människor från olika kulturer och med olika traditioner ställs ofta det hittills självklara på sin spets. Det finns anledning att diskutera arbets- och förhållningssätt både på ett strukturellt plan och på individnivå inom organisationen. *All världens slöjd* bör ses som början på en process. Frågor har väckts under projektets gång men det är i det praktiska genomförandet och i framtida möten som den egentliga utvecklingen och förändringen kan ske.

5

Analys, slutsatser och de frågor som ställs i skriften baseras på erfarenheter och iakttagelser som gjorts under de tre projektåren; vid samtal med kollegor, vid möten med människor från andra kulturer och i andra länder samt vid deltagande på seminarier och konferenser. Ett närliggande och besläktat område som har varit en inspirations- och erfarenhetskälla för projektet är folkmusiken.¹ Även om slöjden förekommer i sociala sammanhang, i form av kläder eller föremål, samlas människor inte på samma sätt i själva utövandet som kring folkmusik och folkdans. Slöjd utövas i hemmet eller i en verkstad, ofta för eget bruk eller för att säljas. Därför är det svårt att veta hur många, med annan etnisk bakgrund än den svenska, som slöjdar på sin fritid eller yrkesmässigt. I rapporten diskuteras främst hemslöjdsorganisationens möte med det mångkulturella Sverige och vad det innebär för verksamheten. Fokus har alltså inte lagts på de slöjdade föremålen.

Det har inte heller genomförts någon kartläggning av hur hemslöjden är organiserad internationellt inom projektets ram. Slutsatserna om detta bygger enbart på de erfarenheter som har gjorts under resor, konferenser och utbytesprojekt i främst östra Europa.

Sedan år 2000 har de samiska, finska, tornedalsfinska, judiska och romska grupperna fått status som nationella minoriteter i Sverige. Syftet är att utveckla och stärka deras ställning språkligt och kulturellt.² Inom hemslöjden finns tre rikskonsulenter för den samiska slöjden.

Svensk Hemslöjd

6 Kulturarv i nationens tjänst

Hemslöjden organiserades i en tid då det agrara samhället höll på att försvinna och industrialismen tog fart. Det var en tid som präglades av emigration, urbanisering och proletarisering då det fanns ett stort behov av att ena nationen. Genom att starta museer, arkiv och folkrörelser för hemslöjd och folkmusik skapades det sammanhållande kitt som skulle förstärka känslan för den svenska nationen och forma den svenska nationalkarakteren. Genom hemslöjdsrörelsens försorg skulle arbetstillfällen skapas och känslan för hemorten stärkas. Motsvarande utveckling pågick under samma tid i andra europeiska länder och pågår än i dag då nya stater bildas.

Vid 1800-talets slut var fortfarande hemslöjd en näring att räkna med. På landsbygden kunde den utgöra en viktig biförtjänst till jordbruket och för att överleva måste man kunna tillverka föremål till det egna hemmet. Mer konstfärdiga produkter kunde köpas av skickliga slöjdare. Praktfulla föremål som finns i museernas magasin utgörs till stor del av unika saker som bedömts värda att vårda och bevara, medan vardagsföremålen i allmänhet har slitits ut.

Hemslöjden var redan från början en estetiskt inriktad rörelse som ville sprida nationella och historiskt inspirerade mönster till slöjdarna. På så sätt bidrog hemslöjden till utvecklingen av en nationell estetik, den svenska stilen. Man brukar också tala om hemslöjdsstilen, hemslöjdens egen estetik.

Med ordet hemslöjd avses egentligen två företeelser, slöjdprodukten och tillverkningen å ena sidan och hemslöjdsorganisationen å den andra. Hemslöjd i den första betydelsen är förknippad med det vardagliga livets nödtröft och de föremål som manifesterade årets och li-

vets festligheter. Den senare betydelsen hänger ihop med hemslöjdsorganisationens bildande i slutet av 1800-talet. Då den svenska hemslöjden grundades bestämdes att ordet hemslöjd skulle utgöra det samlade begreppet för den nystartade organisationen och den slöjd som då ansågs värd att värna om.

Hemslöjdens organisation

Nämnden för hemslöjdsfrågor är den statliga myndighet som samordnar hemslöjdskonsulenternas arbete. I varje län arbetar en läns-hemslöjdskonsulent för trä- och metall och en för textil slöjd. Det finns också fem rikskonsulenter – en för knyppling, en för barn- och ungdom och tre för samisk slöjd. Huvudmän för konsulenterna på länsnivå är antingen landsting/region, läns-hemslöjdsförening/-förbund eller länsmuseum. Läns-hemslöjdsföreningarna/-förbunden är anslutna till Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund (SHR). Hemslöjdsföreningarna har ungefär 16 000 medlemmar. Nätverket av föreningar och konsulenter över hela landet ger hemslöjden en stor styrka.

7

Länshemslöjdskonsulentens yrkesroll

Länshemslöjdskonsulenterna har kunskaper om regionala slöjdtraditioner, teknik, material, formgivning och produktutveckling. Arbetet sker brett mot allmänhet, skolor, barn och ungdomar, med utställningar, rådgivning och kompetensutveckling för slöjdare. Konsulenterna är väl förtrogna med att organisera aktiviteter, projekt och andra insatser. I hemslöjdskonsulentens yrkesroll ingår att kunna bedöma kvaliteten på de slöjdade föremålen, både när det gäller material, teknik och form.

Vad händer med yrkesrollen när konsulenterna möter slöjd från andra länder? Tekniskt utförande och de traditionella föremålens formspråk skiljer i allmänhet inte så mycket. Att avgöra kvaliteten på andra länders råvaror eller det estetiska uttrycket när föremålet är taget ur sitt ursprungliga sammanhang, kan däremot vara svårt. Det

finns behov av fortbildning för så väl yrkesverksamma hemslöjds konsulenter som studeranden inom hemslöjdsområdet när det gäller internationell slöjd och interkulturellt arbete.³

Hemslöjdsbegreppet i internationell belysning

8

Den svenska användningen av ordet hemslöjd är kulturellt betingad och förknippad både med produktions- och organisationsformen. I andra länder saknas ofta en motsvarande organisation och en direkt språklig översättning går inte heller att göra. Då kontakt söks internationellt och med invandrade i Sverige kan det därför vara svårt att hitta rätt samarbetspart.

När en motsvarighet till den svenska hemslöjdsorganisationen saknas administreras hemslöjdsfrågorna i många länder av etnologer, genom de kulturhistoriska museernas försorg. Det innebär att ett teoretiskt och kulturhistoriskt perspektiv på slöjd överväger till skillnad från de svenska hemslöjds konsulenternas kombinerade praktiska och teoretiska perspektiv. I många länder ingår hemslöjden som en del av en kulturmyndighet vars ansvarsområde också omfattar folkkonst, folkmusik och folkdans.

Hemslöjdens karaktär

Vid en internationell utblick blir det mycket tydligt att slöjden är allmänmänsklig till sin karaktär och en globalt förekommande, folklig kulturyttring. Ta till exempel en korg från Småland och en från Madagaskar, en annan från Thailand och ytterligare en från Polen och upplev släktskapet. Korgar har kallats för den globala miljökassen, alla har de samma funktion, att samla och förvara i. De är tillverkade i material hämtade från trakten och utförda i en lämplig teknik i förhållande till material och funktion. I sin kärna handlar slöjd om att tillverka det som behövs av de råvaror som finns i närheten – kunskaper som vi sedan har förfinat både i materialval, teknik och estetiskt uttryck.

För att göra det lättare att förstå hemslöjdens möjligheter och hinder vid mötet med människor från olika kulturer beskrivs hemslöjdens karaktär utifrån fyra perspektiv: ett estetiskt perspektiv, ett kulturarvsperspektiv, ett näringsperspektiv samt ett socialt perspektiv.

Det estetiska perspektivet

Den svenska slöjdens estetiska uttryck i formgivning, ornamentik och mönsterteknik är resultatet av årtusendens kulturinflytande från olika länder samt av konst- och möbelstilar. Influenser har kommit via kringresande hantverkare och folkkonstnärer; genom kyrkan och prästerskapet samt från slott och herresäten. Förebilderna har omformats och anpassats över tid till den lokala traditionen och getts en lokal särprägel.

Den nutida estetiken inom landets hemslöjd påverkas av tidens strömningar med en ambition att värna om det svenska kulturarvet.

Det förindustriella samhällets enkla bruksföremål och folkkonst är en ständig inspirationskälla till produkternas form. Främst väljs svenska material, men då det inte går att få tag på används också importerat. Handens arbete ska ge tydliga avtryck. Bara till en viss del accepteras maskinell tillverkning. Hemslöjdens estetiska uttryck styrs av traditioner, koder och regler lätt avläsbara för den initierade.

10

Att förstå skönheten hos slöjd tillverkad i andra länder är däremot inte alltid så självklart. Det kan underlätta om man känner till i vilket sammanhang föremålet förekommer, dess funktion och historik. Att veta vem tillverkaren är ökar möjligheten att uppskatta föremålet ytterligare.

Kulturarvsperspektivet

Den svenska organiserade hemslöjden verkar främst på ett nationellt, regionalt och lokalt plan. Centrala begrepp är ortskaraktär och länets slöjd, kulturarv och lokala slöjdtraditioner. Å ena sidan talar vi om att värna om kulturarvet och den lokala slöjdtraditionen, å andra sidan vet vi att kultur är en process i ständig förändring, det finns inte några fasta och stabila kulturer utan påverkan utifrån.

Vad väljer människor att ta med sig från sitt ursprungsland? Vi har alla behov av att söka kontinuitet bakåt i tiden och att förmedla kunskapen om det egna kulturarvet till kommande generationer. Även om föräldrarna inte är intresserade har barn och barnbarn rätt att lära känna sitt kulturella arv. Vem tar hand om slöjdtraditionerna bland statslösa folkgrupper som lever spridda över hela världen? Vem dokumenterar och samlar på kurdernas, assyrier/syrianernas eller romernas föremål?

TILLHÖRIGHET. I svenskbygder i USA och Argentina spelas svensk folkmusik och med folkdräkterna på dansas kring midsommarstången med en iver som saknar motstycke i Sverige. Pepparkakorna och glögen till jul smakar aldrig så gott som i Svenska kyrkans samlingslokal och dalahästen lyser röd och grann som påminnelse om hemlandet. Vid migration finns det en tendens att förtydliga vissa detaljer och

kulturella drag för att betona det som upplevs som viktigt. Nya symboler och varumärken skapas som för den etniska gruppen samman. En kulturyttring tagen ur sitt naturliga sammanhang riskerar därför att bli stereotyp eller överdrivet traditionell.

Samhället förändras oerhört snabbt och i globaliseringens och i den ökande turismens spår produceras slöjd för att tjäna som nationens, länets och ortens lokala varumärken. Det kan vara gotländska får i alla dess former eller ett lokalt fornminne som tecken på tygtryck och smycken. Det kan också vara den målade ryska gumman eller dalahästen som nationella symboler.

I det moderna samhällets rikedom av intryck och budskap ökar också behovet av att skapa en egen identitet. Stil och smak på kläder, musik och föremål talar om för omgivningen vilken ägaren är och varifrån hon eller han kommer. Hembygdsdräkten är ett tydligt exempel på hur vi kan signalera vår identitet, vårt ursprung och att vi gillar vårt kulturarv. Den speciella ”hemslöjdsstilen” och ”hemslöjdsmaken” är exempel på andra identitetsmarkörer som inte bara talar om vilka vi är utan också att vi har förstått gruppens underliggande koder.

DEN NYA SLÖJDEN. Ett exempel på hur slöjdens estetiska uttryck förändras vid migration är Ismael Fattys batik. Ismael gick i lära och utbildades i det traditionella gambianska batikhandverket som ung. Sedan han flyttat till Europa har de kunskaperna utvecklats till ett textilt konstnärskap.

Vad händer med det estetiska uttrycket då barn från olika kulturer möter den svenska traditionella slöjden? I Slöjdverkstan på Torekällbergets museum i Södertälje⁴ får de syrianska, irakiska, turkiska och somaliska barnen tillverka plåtlyktor och rönnspiror. Den ansvariga för verkstan berättar att rönnspirorna blir oerhörd dekorerade med pärlor och andra detaljer i lager på lager. De kristna, syrianska barnens plåtlyktor förvandlas till kyrktorn med pärldraperier för dörrarna. Den traditionella slöjden får en ny skepnad i det mångkulturella Sverige. Slöjdarens erfarenheter, kulturella bakgrund, traditioner och skönhetsideal präglar föremålet. Slöjden kommer att förändras oav-

sett om den tillverkas av en person från ett annat land eller av en person med sina rötter i den svenska myllan. Frågan är bara hur fort det går och hur stor öppenhet för förändring det finns inom hemslöjden?

Näringsperspektivet

12

Slöjd, konsthantverk, skråhantverk och småindustri är besläktade näringar som ofta idkas sida vid sida och mellan vilka gränserna är otydliga. Den svenska användningen av ordet hemslöjd är än i dag direkt kopplad till produktionen i hemmet av bruksföremål tillverkade för eget bruk och/eller för försäljning. Hemslöjd är ofta en kombinationssysselsättning.

Tidigare har slöjden utgjort en viktig biförtjänst vid sidan av jordbruket. Slöjdkunskapen har överförts från generation till generation som ett led i uppfostran av barnen till självförsörjande individer. Även i dag är det få som kan leva helt på sitt hantverk, men de som väljer slöjd som inkomstkälla vet förmodligen vad de ger sig in på. Att slöjda blir ett sätt att leva, en del av livsstilen. Produkterna säljs genom hemslöjdsbutiker, vid marknader och i egna verkstäder.

De flesta nu verksamma yngre slöjdare i Sverige har förmodligen lärt sig sitt hantverk på någon skola. I skolans undervisning ingår formgivning, företagsekonomi och marknadsföring vilket ökar förutsättningen för att kunna leva som slöjdare i Sverige. En motsvarande skolutbildning finns inte alltid i andra länder utan hantverket lärs fortfarande ut från generation till generation. För att en professionell slöjdare från ett annat land ska ha en chans att ta sig fram i den byråkratiska snårskogen och ha en möjlighet att sälja sina produkter behövs validering av kunskaperna och kompetensutveckling med orientering i lagar och regler, fackuttryck, företagsekonomi och formgivning.⁵

I Värmland planerar nu hemslöjdskonsulenterna och byggnadsvårdsföreningen att tillvarata invandrade hantverkarens kunskaper i gamla byggnadstekniker.⁶ Skulle slöjd kunna utgöra en inkomst-

källa för invandrade slöjdare? Att själv göra sina livsval är viktigt men ofta saknas nödvändig information för att det ska vara möjligt. Information om hemslöjdskonsulenternas verksamhet, om var slöjdmaterial finns att tillgå och var man kan sälja slöjd måste riktas direkt till nya målgrupper.

Det sociala perspektivet

Att tillverka föremål med händerna betraktas som något välgörande, terapeutiskt och stimulerande, som en faktor för mänskligt välbefinnande. Vid den svenska hemslöjdsorganisationens bildande sågs slöjden som en väg ut ur arbetslöshet, dryckenskap och trasiga familjeförhållanden. När slöjd används i skolundervisning, arbetsterapi och andra sammanhang där människor träffas för att må bra, står i första hand själva tillverkningsprocessen, livskvaliteten och skaparglädjen i fokus och inte det färdiga föremålet.

Hemslöjdskonsulenterna arbetar på så sätt både med professionella och med amatörer. Å ena sidan med en ambition att värna om den höga kvaliteten på de produkter som säljs i hemslöjdsbutiker och visas på utställningar. Å andra sidan finns en önskan att nå ut till en bredare allmänhet med prova-på-verksamhet, slöjdcaféer, slöjdar demonstrationer och olika former av barn- och ungdomsverksamhet. Det är främst vid sådana tillfällen som möten mellan människor från skilda kulturer kan utvecklas och bli spännande och gränsöverskridande.

I olika undervisningsprojekt för invandrare är slöjd och hantverk en del av den pedagogiska metoden, ett sätt att öka elevens möjlighet att lära sig svenska. Målsättningen är att stärka elevens självförtroende och öka förutsättningarna att komma ut på arbetsmarknaden. Produkterna som tillverkas finns till försäljning men verksamheten är ändå i första hand en form av sociala pedagogiska integrationsprojekt. Det finns och har funnits flera sådana projekt. Många är nedlagda av olika skäl men erfarenheterna borde dokumenteras. Vilken betydelse har slöjden eller hantverket för att uppnå målen att underlätta integration och språkinläring?⁷

Hemslöjd i Sverige

14 Det mångkulturella Sverige

En rikedom av människor från olika länder har bidragit till att Sverige utvecklats till ett land med en stor kulturell mångfald. Genom den tilltagande globaliseringen och internationaliseringen ökar intrycken och påverkan från olika kulturer. I några av landets regioner bor fler människor med utländsk bakgrund än i andra. I Malmö kommer ungefär varannan gymnasieelev eller deras föräldrar från ett annat land, i Södertälje har ungefär 43 % av invånarna invandrarbakgrund och i Stockholms län ca 25 %.

En nyanserad bild där alla människor bedöms utifrån individuella skillnader, kulturell och religiös tillhörighet, klass och utbildning, är mer rättvisande och fruktbar än att tala om invandrade som en homogen grupp. I schablonbilden av invandrare och invandratäta områden ingår föreställningen om att människor inte är villiga att integrera sig i det svenska samhället. På så sätt görs samhällets problem till individuella. Vem sätter i realiteten upp villkor och normer för integration? Integration är en ömsesidig process där även majoritetsbefolkningen får räkna med att påverkas och förändra sina attityder.

Lagarna mot etnisk diskriminering har skärpts och en översyn av arbetsplatsernas mångfaldsarbete pågår. Förändringsarbetet innebär en diskussion om policy och viljeinriktning på ett strukturellt plan. Det är också viktigt att vi alla tänker igenom våra egna attityder och värderingar. Utifrån ett hemslöjdsperspektiv är det en demokrati- och rättvisefråga att alla ska få samma möjlighet att både slöjda och visa upp sina slöjdalster.

Nya målgrupper

Slöjdkunskap och skaparglädje försvinner inte vid flytten till ett nytt land. Många människor skulle glädjas av igenkänning och stolthet om de fick se och visa sin slöjd. De skulle säkerligen spurras att själva börja slöjda om de visste att hemslöjden fanns. Hur många invandrade känner till att det finns hemslöjdskonsulenter? Vilka besöker hemslöjdsbutiker, utställningar, slöjdkurser och andra aktiviteter organiserade av konsulenter och föreningar?

Till Slöjdverkstan på Torekällbergets museum kommer barn med olika etniskt ursprung genom skolans försorg. Slöjdverkstan har också aktiviteter på eftermiddagarna och på skolloven. Då kommer främst barn vars föräldrar har svensk härkomst. Det skulle behövas riktade insatser och anpassad information för att fånga upp intresset som väckts hos barnen från andra länder, så att de kommer tillbaka även på sin fritid. Informationen kan behöva översättas till flera språk.

Resultaten av en lyckad utställning eller aktivitet kan utnyttjas om den följs upp på ett sådant sätt att besökarna kommer tillbaka och deltar i andra aktiviteter. Slöjdcirkus och Slöjdklubbar är exempel på tillfällen där hemslöjden kan nå nya målgrupper, både barnen och deras föräldrar. För detta kommer det att krävas riktad information och uppföljning. Ett möte mellan människor från olika kulturer innebär ett spännande möte där allt inte är självklart.⁸ För att nå målgrupper med annan kulturell bakgrund måste vårt arbetssätt förändras och andra frågor måste ställas. Vad menar vi med hemslöjd och vad menar samarbetsparten? Är det fråga om ett möte mellan professionella eller amatörer? Vem sätter upp kriterierna för det estetiska och tekniska utförandet? Är det frågan om ett möte för att slöjda tillsammans är det lättare att mötas på samma villkor.

Kulturmöten

Slöjden har sin egen skapande och estetiska drivkraft, men slöjden kan också användas medvetet som ett redskap i arbetet över kulturgränser. När människor slöjdar tillsammans eller ser slöjd från andra kulturområden kan igenkännande och glädje över likheterna förena

och föra människor närmare varandra.⁹ Det är när slöjdandet och skaparprocessen står i fokus som mötet kan ske på ett jämbördigt plan. Föreningar som är organiserade kring tekniker, t ex vävning, knyppning, broderi, smide och svarvning är exempel där mötet sker i slöjdandet och alla deltar på samma villkor. I en sådan förening är själva görandet och den tekniska färdigheten det centrala.

16

Ett begrepp som används inom hemslöjden är tyst kunskap. Med det avses att kunskap inte i första hand överförs verbalt utan genom praktiskt utförande. Vid möten mellan slöjdare från olika länder utgör den tysta kunskapen en resurs, det som inte går att förklara verbalt kommuniceras genom handens arbete.¹⁰

Var kan man se slöjd och var kan man själv slöjda? Vilka arenor finns i det mångkulturella samhället? Genom att identifiera olika mötesplatser kan vi analysera var och hur slöjden visas, med vilket syfte och till vilken målgrupp vi vänder oss.¹¹

Slöjdens arenor

DEN OFFENTLIGA ARENAN. Hemslöjdsbutiken och utställningslokalen är den offentliga arenan i hemslöjdens regi. Den professionellt tillverkade och av experter utvalda slöjden visas för försäljning eller som utställningsföremål. Arrangör är hemslöjdskonsulenter, hemslöjdschefer eller motsvarande. Sättet att exponera och välja ut varor är noga utprovat, man vet vad publiken vill ha och vilket estetiskt uttryck som är mest attraktivt för den svenska betraktarens ögon.

En gästutställning kan vara en bra början på ett samarbete med ett annat lands hemslöjdsorganisation eller en aktuell invandrargrupp. Samarbetet underlättas för alla genom tydlighet. Vilket är utställningens syfte? Hur sker urvalet av varor? Vem står för exponering, produktval och prissättning? Det bör tydligt framgå att det är en gästutställning. Hur mycket kan man påverka en inbjuden gästs utställning och vem ska göra urvalet?¹²

Hur reagerar vi när det gäller slöjd tillverkad i Sverige av en slöjdare från en annan kultur? Hur många invandrade slöjdare har möjlighet att visa sina slöjdprodukter i hemslöjdens butiker eller utställ-

ningar? Hur går urvalet till? Är urvalskriterierna ett hinder? Vilka har nyckeln till hemslöjdens estetiska koder och kvalitetskriterier? Informationskanaler och kontaktnät behöver kanske ses över.

DEN ETNISKA ARENAN. Vanligtvis arrangerar invandrarorganisationerna egna utställningar för att visa slöjd tillverkad av medlemmarna och på så sätt manifesteras gemenskap inom den egna gruppen. Till en sådan utställning bjuds sällan några andra in än landsmännen. Tidigare har beskrivits hur en etnisk grupp kan skapa symboler och varumärken för att utåt signalera grupptillhörighet. Omvänt skulle vi kunna säga att hemslöjdens butiker och utställningslokaler är en av majoritetsbefolkningens etniska scener. Alla har tillträde men vilka informeras om att butikerna finns eller bjuds in till vernissagen?

17

Ett exempel är det Makedonska riksförbundets kvinnosektion som har en årlig utställning med medlemmarnas textila alster. Genom att ta kontakt med Nämnden för hemslöjdsfrågor önskar man nu utvidga sin etniska arena.

DEN MÅNGKULTURELLA ARENAN. Hembygdsdräktens dag på Skansen är ett exempel på en mångkulturell mötesplats. Många upplever dagen som en av årets stora festligheter. Möjligheten att visa upp sin dräkt tillsammans med många andra upplevs som positiv och allt fler representanter med dräkter från olika länder möter upp. Ytterligare exempel på den mångkulturella arenan är utställningar och andra arrangemang dit människor med olika ursprung bjuds in för att visa upp sin slöjd under ett gemensamt tema. Avsikten formuleras ofta med ”att skapa mötesplatser” eller ”att genom kulturen skapa kommunikation över kulturgränser”.

Ett exempel på en sådan utställning är Slöjdfägring som visades på Läns museet i Stockholm under hösten 2001 och på Sigtuna museum våren 2002. Här samlades slöjd utifrån fyra teman; korg, dräkt, brudkista och färgglädje. Målet var att visa slöjdens globala och allmänmänskliga karaktär. Det lyckades också. Publiken uttryckte glädje och förvåning över slöjdens likheter. Slöjdens kommunikativa förmåga i kulturmötet blev central, däremot anonymiserades slöjdens upphovsmän och ursprungskulturer.

Kulturyttringar som hemslöjd, folkmusik och folkdans kan vara utmärkta redskap vid möten mellan representanter från flera kulturer. Men om kulturen blir ett redskap för att nå ett integrationspolitiskt mål finns det en risk att kulturen trivialiseras.¹³ Genom att arrangera gemensamma möten mellan många olika kulturer kan det interkulturella arbetet lätt marginaliseras, om det inte ingår i en långsiktig plan.

DEN INTERNATIONELLA ARENAN. I ett alltmer globaliserat och mångkulturellt samhälle är ett internationellt utbyte en förutsättning för en positiv utveckling av slöjden. Genom studieresor kan man inhämta kunskap om olika länders slöjd och i vilket sammanhang den har utvecklats. Resandet kan vara ett viktigt led i förberedelsearbetet inför ett större projekt.

Genom resor ökar också förståelsen för människor och deras bakgrund och levnadsvillkor. Vid ett ungdomsutbyte i Rumänien fick de svenska ungdomarna möta jämnåriga som lever under helt andra förhållanden – materiellt och politiskt. De rumänska ungdomarna fick se hur de svenska skapade fritt med inspiration från traditionen, medan man i Rumänien lärt sig att kopiera och vara trogen föremålens original.¹⁴

Bättre, billigare och snabbare färdmedel underlättar resandet men framför allt har ny teknik gjort det möjligt att kommunicera över hela världen. Via e-post och Internet sker utbyte av erfarenheter och kunskaper. Där sprids också tips på tekniker och material, mönster och beskrivningar. Formgivning, materialval och teknik kommer att påverkas genom den ökade internationella kontakten.

Det finns behov av att utveckla en form för ett internationellt erfarenhets- och kunskapsutbyte. Vid en resa till Arkhangelsk i Ryssland upptäcktes att man där fortfarande utövar gamla, i Sverige bortglömda, nävertekniker medan man helt förlorat sina gamla vävkunskaper.¹⁵ I andra länder och kanske även bland många invandrare finns förmodligen kunskaper om tekniker som glömts bort i Sverige.

Den svenska hemslöjden har alltid varit intresserad av ett internationellt kontaktnät och utbyte med andra länder. Man har deltagit vid internationella utställningar, mässor, tävlingar och studieresor.

Erfarenheterna från *All världens slöjd* visar att intresset för den svenska hemslöjdens organisation och mångåriga verksamheter är stort i andra länder.

Många länder är intresserade av att exportera slöjd till Sverige. Frågan om svenska formgivare ska påverka och formge utländsk slöjd för försäljning i Sverige har också dykt upp genom de kontakter som tagits inom projektet. Det har inte bedömts vara den svenska hemslöjdens uppgift.

Samarbete

Att vidareutveckla ett bra nationellt och internationellt kontaktnät är en förutsättning för det interkulturella arbetet. Ett brett nätverk är särskilt viktigt för att få kontakter med nya målgrupper och kontaktnätet kanske är annorlunda än det gängse. Nedan beskrivs några av de erfarenheter som gjorts inom *All världens slöjd*.

NATIONELLT KONTAKTNÄT. För att söka samarbete med invandrargrupper ligger det närmast till hands att ta kontakt genom föreningarna. Ett exempel på hur ett sådant samarbete kan genomföras är Gislaveds lokala hemslöjdsförening som bjöd in de lokala invandrarföreningarna för att göra en slöjdställning tillsammans. Ambitionen var att öka kontakten mellan olika grupper i Gislaved och att påbörja ett framtida samarbete. Projektet resulterade i en utställning på kommunhuset i mars 2003. Det var svårt att i början väcka intresse bland föreningarna men när utställningen väl kom till stånd var deltagarna mycket stolta över att kunna presentera sitt lands slöjd.¹⁶

Invandrarorganisationer kan vara bra samarbetsparter, men det är inte alltid hemslöjd står högt på dagordningen. För många föreningar är hemlandets politiska frågor prioriterade framför kulturfrågor, kanske medlemmarna väntar på att kunna återvända eller oroar sig för de anhörigas situation. Vad händer med nästa generation? Om inte föräldrarna har visat något intresse blir kanske kulturarvet desto intressantare för barn och barnbarn som växer upp i Sverige.

Samarbete kan också sökas genom enskilda personer. En person

med dubbel kulturkompetens kan vara en sådan nyckelperson som kan fungera som en brygga in i den egna gruppen och dessutom fungera som en kulturförmedlare eller språk- och kulturtolk.¹⁷ Personen i fråga behöver egentligen inte själv vara insatt i slöjd men bör ha förståelse och sympati för verksamheten. Samarbete med en nyckelperson är ovärderligt och utbytet kan bli ömsesidigt berikande.

På det lokala planet är samarbete med kommunens kultur-, fritids- och integrationsförvaltningar självklart. De har ofta ett uppbyggt kontaktnät och bra personkännedom. Andra samarbetsparter är skolor och museer, föreningar och organisationer som möter folk från olika kulturområden.¹⁸

MÅNGKULTURKONSULENTER. Under år 2003 tillsatte Kulturdepartementet åtta mångkulturkonsulenter för att utveckla kulturinstitutionernas verksamhet i det mångkulturella samhället. Statens kulturråd ansvarar för och samordnar mångkulturkonsulenternas verksamhet.¹⁹ Konsulenterna kommer att kunna bistå och stödja även hemslöjden vid behov och de kommer att finnas i följande regioner: Västmanlands län, Stockholms län, Sörmlands län, Västra Götalandsregionen, Jämtlands län, Västerbottens län och Region Skåne. För de regioner som inte har mångkulturkonsulenter planerar Kulturrådet att ta fram checklistor, att lyfta fram mångkulturfrågorna vid seminarier och konferenser samt att bjuda in organisationer och föreningar till diskussioner kring mångkultur.

INTERNATIONELLT KONTAKTNÄT. Ett internationellt samarbete inom kulturens område ökar förståelsen mellan människor i Sverige och andra länder. Internationella kontakter främjar också utbyte av erfarenheter och idéer samt ger impulser från andra kulturer vilket är en förutsättning för ett levande kulturliv. Betydelsen av internationella kontakter ökar i takt med internationaliseringen och när Sverige utvecklas än mer till ett mångkulturellt samhälle.

Då en invandrad hantverkare väljer att arbeta med traditionell slöjd från hemlandet underlättas arbetet om det går att återknyta till ursprungslandet. Ett påbörjat samarbete mellan det Makedonska

Riksförbundet, Hemslöjd Västra Götaland och Studieförbundet Vuxenskolan är ett exempel på det. Projektet syftar till att bygga upp kunskaper om makedonska dräkter, att inventera var slöjdkunskapen finns i Sverige och Makedonien samt att så småningom starta studiecirklar för att sy makedonska folkdräkter i Sverige. En förstudie i Makedonien kommer att genomföras under våren 2004.²⁰

Vid förberedelserna för en utställning om kurdisk kelim tillsammans med Etnografiska museet och Kurdiska biblioteket, företogs en resa till Van i Östra Turkiet. Utställningen kommer inte att enbart handla om kelim som vävnad utan också om kurdernas levnadsförhållande och kvinnornas liv.

Många hemslöjds konsulenter har sedan flera år arbetat internationellt och har ett bra nätverk. Ett sådant kräver mycket tid att skapa och måste underhållas. Även om kontakter ofta bygger på personliga möten skulle man spara resurser genom ett gemensamt, digitalt nätverk tillgängligt för alla verksamma inom hemslöjden. I slutet på rapporten återfinns en förteckning av etablerade kontakter inom ramen för *All världens slöjd*.

Genom att samarbeta visavi en vänort eller vänregion känns inte det internationella arbetet så oöverkomligt. Arbetet kan då utvecklas och fördjupas över tid. Kommuner eller län har redan uppbyggda kontakter som går att dra nytta av. Kanske kan man utgå från den största minoritetsgruppen i länet. Ambassader kan hjälpa till att förmedla lämpliga kontakter, men även enskilda nyckelpersoner kan ha ett värdefullt nätverk i det forna hemlandet.

Slutkommentar

22

Det kan konstateras att hemslöjd är en folklig, allmänmännisklig och global kulturyttring. Att slöjda är en viktig källa för människors välbefinnande. Den tysta kunskapen som förmedlas genom händernas arbete fungerar som en bro mellan människor och hemslöjden kan därför ses som en resurs i mötet mellan människor från olika kulturer. Slöjd kan ge arbetstillfällen för hantverkare från olika delar av världen. Men vi bör fråga oss vilka möjligheter invandrade slöjdare har att visa sina produkter i hemslöjdens butiker och utställningar? Hur många medborgare i Sverige vet att hemslöjden och hemslöjdskonsulenterna finns?

Slöjdens globala karaktär gör att läns hemslöjds konsulenternas praktiska yrkeskunskaper kommer väl till pass även vid arbete med andra länders slöjdtraditioner, särskilt då skapandet står i centrum för verksamheten och inte föremålet. Till det som kan räknas som hinder i det interkulturella arbetet hör den osäkerhet som är naturlig vid mötet med andra kulturers slöjd. Det estetiska uttrycket kan skilja och vara svårt att förstå. Den osäkerheten måste tas på allvar och mötas upp med kompetensutbildning, seminarier och fördjupade diskussioner. Detta behövs på alla nivåer inom organisationen om målsättningen, att den kulturella mångfalden ska genomsyra verksamheten, ska vara genomförbar. För att inledningsvis underlätta arbetet bör en arbetsgrupp för de mångkulturella frågorna bildas inom konsulentkåren.

Ledstjärnor för *All världens slöjd* har varit rättvise- och demokrati-perspektiven. Hemslöjden är en samhällsfinansierad verksamhet och befolkningens sammansättning borde också avspeglas i hemslöjdens

arbete. Ett annat viktigt perspektiv är kommande generationers rätt till sitt kulturella arv oavsett föräldrarnas härkomst.

Det är att föredra att den mångkulturella aspekten finns med som en naturlig del vid varje aktivitet och arbetsinsats, framför att genomföra särskilda arrangemang där slöjden från andra kulturer riskerar att exotiseras och marginaliseras. Det krävs riktade insatser och information för att nå invandrade slöjdare och slöjdintresserade, eftersom målgruppen sällan är medveten om hemslöjdens existens. För att lyckas i det interkulturella arbetet bör nya kontaktytor skapas både inom landet och internationellt.

23

I takt med globaliseringen och internationaliseringen ökar människors behov av att utåt signalera sin identitet på lokalt, regionalt och nationellt plan och på ett personligt plan både socialt och etniskt.

Den svenska slöjdtraditionen har hittills varit det centrala begrepp som genomsyrat verksamheten inom hemslöjden. Ska det inte fortsätta att vara så? Projektet *All världen slöjd* får ses som början på en process. Det finns inte några färdiga svar på de frågor som kommer upp när hemslöjden möter det mångkulturella samhället. Den svenska hemslöjden har alltid berikats med impulser utifrån. Förr tog det lång tid innan de slog igenom. Nu i ett mångkulturellt samhälle går det snabbare och förmodligen kommer det att gå ännu fortare i framtiden. Kan vi fortsätta att tala om *Svensk Hemslöjd* eller ska vi i framtiden säga *Hemslöjd i Sverige*?

Noter

- 1 I&M, Invandrare och Minoriteter nr 5 2003 är ett temanummer om folkmusik. Folkmusikrörelsens och hemslöjdsrörelsens gemensamma bakgrund och likartade karaktär gör att artiklarna är intressanta för den som vill tränga djupare in på kunskapsområdet folklig kultur i det mångkulturella samhället.
- 2 Statens kulturråd 2001:4 Rapport om de nationella minoriteterna och kulturlivet.
- 3 Under den tid *All världens slöjd* pågått har det ingått interkulturellt arbete i Högre Hemslöjdsutbildningen på Handarbetets Vänners skola. Ismael Fatty, textilkonstnär, har haft workshop i batik för eleverna. I Hemslöjden 2003 nr 5 är Ismael Fatty intervjuad.
- 4 Slöjdverkstan på Torekällbergets museum startade 1995 i samarbete mellan Stockholms läns hemslöjdsförening och museet. Verkstan kommer att läggas ner vid årsskiftet 2003-04 av besparingsskäl.
- 5 Ett valideringsprojekt pågår i Botkyrka kommun. Kontaktperson: Attilio Jacconnelli. Stockholms Hantverksförening har gett ut boken *Starta och driv modern lärlingsutbildning*, där man metodiskt går igenom hur en sådan utbildning kan läggas upp. Prisma i Sollentuna är en folkhögskolekurs för kvinnliga konsthantverkare. Kontaktperson: Gola Mahram.
- 6 Kontaktperson: läns hemslöjds konsulent Carina Olsson, Karlstad.
- 7 Det nu nedlagda Livstycket är det mest kända exemplet på ett sådant projekt. Ett annat är Ella i Karlstad.
- 8 Det har givits ut flera böcker om svenskers sociala kompetens. En av författarna är Gillis Herlitz.
- 9 Vid ett möte mellan kurdiska Gül Dagdeviren och sameslöjds konsulent Solveig Labba var det lätt att se många likheter mellan den samiska och kurdiska kulturen. Skolans och förskolans miljö är centrala för Solveig. De traditionella slöjdföremålen utgör numera en viktig del av modersmålsundervisningen. Mötet mellan Gül och Solveig ger inspiration att arbeta vidare med kurdiska befolkningens slöjd i Sverige. Mötet spelades in av Utbildningsradion och visades som ett program i serien Didar. Programserien skildrade kurdiska kvinnor i Sverige.
- 10 Stockholms Hantverksförening har nyligen gett ut en bok om den tysta kunska-
pen; *Vem väver kejsarens nya kläder?*
- 11 De olika arenorna i det mångkulturella Sverige är inspirerade av en modell framtagen vid Södra teatern, Stockholm.
- 12 Diskussionen i texten utgår från erfarenheterna från de två utställningar med polsk

- slöjd som visades i Stockholm under år 2003. Utställningen på Svensk Hemslöjd var en gästutställning där det polska hemslöjdsförbundet Cepelia stod för produkturval och exponering. På Svensk Slöjd var det butikschefen som tillsammans med utställningsarkitekten Mikael Löfström stod för både urval och utställningens formgivning. Resultatet blev två helt olika utställningar, den förra mycket ”polsk” som bröt av mot butikens övriga estetiska uttryck. I den senare harmonierade de folkloristiskt färgglada produkterna med butikens övriga produkturval och exponering.
- 13 Barbro Klein diskuterar problematiken med de mångkulturella mötena i sin artikel *Den svenska hemslöjdsrörelsen och de främmande* i antologin *Den vackra nyttan*.
 - 14 Utbytesprojektet arrangerades av Kalmar läns hemslöjdskonsulenter och den rumänska hemslöjdsorganisationen Crafts Foundation Romania. Kontaktperson: länslemslöjdskonsulent Agneta Gefors, Kalmar.
 - 15 Erfarenheterna gjordes av f.d. hemslöjdschef Gerd Lindqvist vid ett utbytesprojekt mellan Bollnäs kommun och Ustijanski kommun i Arkhangelsk län i Ryssland.
 - 16 Kontaktperson: länslemslöjdskonsulent Niclas Flinck, Jönköping.
 - 17 Barbro Klein diskuterar nyckelpersonens roll i artikeln *Den svenska hemslöjdsrörelsen och de främmande*. F.d. hemslöjdskonsulenten Gunilla Bauer-Björklund har lång erfarenhet av att arbeta med internationell slöjd i Stockholms län och hon betonar också nyckelpersonernas stora betydelse.
 - 18 Kultur i Kvarteret är ett samarbetsprojekt där man strävar efter ökat samarbete i närområdet. Projektledare: Jonna Bornemark.
 - 19 Samordnare för mångkulturkonsulenter är Annika Lindblad-Nieminen, Statens kulturråd.
 - 20 Kontaktperson: länslemslöjdskonsulent Inger Widhja, Skövde.

LÄSTIPS

- ▶ Arnstberg, Karl-Olov (1989)
Svenskhet, den kulturförnekande kulturen. Natur och Kultur
- ▶ Blehr, Barbro, red. (2001) *Kritisk etnologi.* Prisma
- ▶ Ehn, B./ Frykman, J./ Löfgren, O. (1993)
Försvenskningen av Sverige. Carlssons
- ▶ *Hemslöjden 2003/5* Utgiven av SHR
- ▶ Herlitz, Gillis (1991) *Svenskar:
Hur vi är och varför vi är som vi är*
- ▶ *I&M, Invandrare och Minoriteter* nr 5 2003
- ▶ Lundahl, Gunilla, red. (1999)
Den vackra nyttan. Om hemslöjd i Sverige.
Gidlunds
- ▶ SOU 1996:122 *Kunskapssyn och samhällsnytta
i hantverkscirklar och hantverksutövande*
- ▶ SOU 2000:118 *Ja jag vill leva jag vill dö i Norden.*
Forum för världskultur
- ▶ Statens kulturråd 2001:4
Rapport om de nationella minoriteterna och kulturlivet.
- ▶ *Vem väver kejsarens nya kläder?*
En antologi om det praktiska lärandets konst.
(2003) Stockholms Hantverksförening/Handkraft
- ▶ *Starta och driv modern lärlingsutbildning.*
(2002) Stockholms Hantverksförening/Handkraft
- ▶ *Vår skapande Mångfald.* (1996) Unesco. Norstedts

Institutioner och organisationer

INTERNATIONELLA ORGANISATIONER OCH INSTITUTIONER

Astra museum

Rumäniens motsvarighet till Skansen, vilket ligger i staden Sibiu i Transylvanien. Har ett stort intresse för hemslöjd och anordnar årliga slöjdmarknader.

Europeiska hemslöjdsförbundet

Svensk representant: Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund
Medlemsländer: Danmark, Estland, Finland, Grekland, Norge, Italien, Sardinien, Schweiz, Slovakien, Spanien, Sverige, Ungern och Österrike

International Organisation of Folkart (IOV)

En världsomspännande organisation som verkar inom områdena folkkultur, folkkonst och kulturarv.
www.iov.at

Moldaviens hemslöjdsförbund

Handicraftsmen's Union of Moldova
24, Pushkin str., of.54
MD-2012, Chisinau
Moldavien

Nordens hemslöjdsförbund

Svensk representant: Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund
Medlemsländer: Danmark, Finland, Färöarna, Island, Norge och Sverige

Polens hemslöjdsförbund

Cepelia
00-020 Warszawa
ul. Chmielna 8
Polen
www.cepelia.pl

Rumäniens hemslöjdsförbund

Crafts Foundation Romania
O.P.I, C.P. 204, Bucharest
Rumänien

Sri Lanka

National Crafts Council
Gramodaya Folk Art Center,
Battaramulla
Sri Lanka

Unesco

FNs organisation för utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation. En organisation för internationellt, intellektuellt samarbete mellan medlemsländernas regeringar, vilken kan samarbeta och samfinansiera till exempel seminarier, nätverksbyggande, konferenser och publikationer.
www.unesco.org

Vitrysslands hemslöjdsförbund

The Byelorussian Union
of masters of Folkarts
Karbyshava STr, 11-211, Minsk
Vitryssland

World Craft Council

www.wccwis.gr

SVENSKA ORGANISATIONER OCH INSTITUTIONER

Forum för levande historia

Skapar med hjälp av historien kunskaper om samtiden. Utgångspunkten är Förintelsen, men också andra brott mot mänskligheten. En utställningslokal finns på Stora Nygatan i Stockholm.
www.levandehistoria.org

Integrationsverket

Ger bidrag till avgränsade projekt.
www.integrationsverket.se

Mångkulturellt centrum

Forum för forskning, kunskaps- och erfarenhetsutbyte kring migration samt social och kulturell mångfald. Ger ut böcker, har bibliotek och utställningshall samt anordnar föreläsningar och seminarier på temat mångkultur.
www.mkc.botkyrka.se

Nordiska museet

Har nyligen inrättat en tjänst för mångkulturfrågor.
www.nordiskamuseet.se

Sida

Ger bidrag för utbytesverksamhet som gäller erfarenhetsutbyte mellan yrkes- eller intressegrupper samt till enskilda organisationer för att främja utveckling av ett livskraftigt och demokratiskt civilt samhälle.
www.sida.se

Skansen

Anordnar programdagar i samarbete med olika länders ambassader, föreningar m.m. Är också medarrangör vid Hembygdsdräktens dag.
www.skansen.se

Statens kulturråd

Ansvarar för och samordnar mångkulturkonsulenternas verksamhet.
www.kur.se

Statens museer för världskultur

En statlig museimyndighet där Etnografiska museet, Medelhavsmuseet och Östasiatiska museet i Stockholm samt Världskulturmuseet i Göteborg ingår.
www.smvk.se
www.varldskulturmuseet.se
www.etnografiska.se
www.medelhavsmuseet.se
www.mfea.se

Studieförbund

Studieförbunden har arbetat fram material för att arbeta både internationellt och med mångkulturella frågor.
www.folkbildning.se

Svenska institutet

Främjar kunskapen om Sverige i utlandet och kan lämna stöd till bland annat kultur- och expertutbyte.
www.si.se

Svenska UNESCO-rådet

Svensk myndighet, förbindelseänk mellan Sverige och Unesco.
www.unesco-sweden.org

internationaliseringens spår och genom ökad invandring har Sverige utvecklats till ett land med stor kulturell mångfald. Ungefär var femte invånare är antingen född utomlands eller har minst en förälder som är det. Många svenskar känner därför i högre grad än tidigare samhörighet med flera kulturer. Hittills har hemslöjden sett som sin uppgift att värna om det svenska kulturarvet och den lokala slöjdtraditionen men befolkningsammansättningen har förändrats och det bör avspeglas i verksamheten.

Att skapa delaktighet för alla i kulturlivet är ett av de kulturpolitiska målen liksom att skapa möten mellan olika kulturer. För att undersöka hur detta kan bli verklighet inom hemslöjdsområdet initierade Nämnden för hemslöjdsfrågor projektet **All världens slöjd**. Resultatet rapporteras nu i form av en idéskrift som kan användas i det framtida arbetet ute i länen. Hur kan det mångkulturella perspektivet bli en del av och genomsyra det dagliga hemslöjdsarbetet?

Rapporten visar att hemslöjden som folklig kulturyttring och förmedlare av kulturarv kan överbrygga gränser och öka förståelsen människor emellan. Att ägna sig åt slöjd är en viktig faktor för många människors välbefinnandet och hemslöjdens verksamhet bör vara tillgänglig för alla i Sverige.